

Konsten att ta död på spararna

| av Nils-Eric Sandberg

Fördelningsfundamentalism och bristande respekt för äganderätt är viktiga orsaker till att sparande och företagande straffbeskattas i Sverige.

KLOCKAN VAR 16.50 en fredag i slutet av april 1995. Då kom en flash från TT: regeringen och kommunisterna hade beslutat att halvera avdraget för pensionsförsäkringar, från ett till ett halvt basbelopp.

Detta var fullständigt oväntat: ingen utredning, ingen presskonferens. Endast en flash från TT. Den nya lagen skulle träda i kraft från måndag morgon.

Med lite besvär lyckades jag övertala någon informationsfigur på finansdepartementet att faxa över ett kryptiskt pressmeddelande. Sedan fick jag raskt skriva en ny huvudledare för DN.

Det här var ingen detalj. I ett land med ett extremt lågt privat sparande och alarmerande obalans mellan generationerna hade regeringen accepterat kommunisternas förslag om att halvera avdraget, och därmed att i princip halvera det privata pensionssparandet.

(Jag vet att kommunisternas parti numera har ömsat etikett och kallar sig "vänsterpartiet". Men deras dåvarande partiledare förklarade i en TV-intervju inför valet att hon föredrar Fidel Castro framför George Bush. Hon föredrar alltså en kommunistisk diktator framför en demokratiskt vald ledare för en demokrati. Jag anser att kommunister ska kallas kommunister så länge de är kommunister. Massmedia skulle göra den svenska debatten en stor tjänst genom att använda detta språkbruk.)

Åter till sparandet.

Det finns ett sorgligt missförstånd om innebörden av avdragsrätten för pensionssparande: den uppfattas som en skatteförmån. Bankerna har använt detta i sin marknadsföring. "Utnyttja skatteförmånen, satsa på din pension!" står det i brevet till mig från Handelsbanken, daterat Solna 11 december 2002.

Jag tycker att bankerna bör utbilda sin personal bättre antingen i ekonomi, eller i etik, eller, om möjligt, i bådadera.

Ty: rätten att dra av premien i pensionsförsäkringen innebär INTE en skatteförmån.

Premien – sedan 1995 i princip ett halvt basbelopp – får dras av mot skatten. Men när pensionen betalas ut blir den beskattad som inkomst.

Dessutom: den som sparar på bank betalar kapitalinkomstskatt på 30 procent på räntan. Den som sparar i pensionsförsäkring får sin avkastning adderad till kapitalet. När pensionen betalas ut beskattas den som inkomst. Det innebär att även avkastningen beskattas med 57 procents marginalskatt.

Dessutom beskattas avsättningarna under sparandets gång med en schablonskatt på 19 procent – även om värdet av sparandet minskat.

Alltså: skatteförmånen av avdrag för pensionssparande finns bara i kommunisternas fantasi och i bankernas propaganda. I realiteten innebär den endast en periodise-

"Enpartistaten vill inte ha något privat sparande."

ring av skatten.

De enda som tjänat netto på pensionssparandet är de som började spara på sjuttio- och åttiotalen, som drog av premien mot 70–80 procents marginalskatt, och nu slipper undan med 57 procents skatt på utfallet. Å andra sidan lade den socialdemokratiska regeringen beslag på 17 miljarder kronor av spararnas kapital 1987 – den så kallade engångsskatten. För desinformationens skull kallade dåvarande finansministern Kjell-Olof Feldt konfiskationen för en "skatt på försäkringsbolagen" – som om pensionsspararnas pengar var försäkringsbolagens egendom.

VI SPARAR FÖR LITE

Välstånd bygger i sista hand på investeringar, som i sin tur bygger på sparande. Ett grundproblem i svensk ekonomi är att vi har för lite sparande – det vill säga för lite privat sparande.

Sparkvoten – det vill säga den andel av disponibel inkomst som hushållen sparar – var åren 1963–98 i

Dagens Industri • Lördag 15 februari 2003

DAGENS
vinnare

Tietoenergi	+11,2
Dimension	+11,0
Duroc	+10,1
Consilium B	+9,1
Alligon B	+8,5
Doro A	+8,3
Precise Biom.	+8,2
Heba B	+7,7
Teleglobe	+7,2
Haldelex	+7,2

DAGENS
förlorare

Daydream	-15,1
NAN Resources	-11,1
Biophysia	-8,3
Utfors	-8,0
JM	-7,7
PartnerTech	-7,7
Axis	-7,3
Nocom	-7,0
Biolinvent	-6,7

TIO DAGARS
vinnare

Diffchamb	+52,3
Sv Orient L	+36,4
Sweco B	+29,6
Dimension	+20,8
Jeeves	+18,7
Q-med	+16,7
Icon Mediatlab	+16,5
Metro SDB A	+15,8
Mogul	+15,6
Electrolux B	+15,1

TIO DAGARS
förlorare

Syngenta	-88,5
Castguard B	-23,6
Frelet B	-26,2
Daydream	-23,6
Karo Bio	-23,2
Active B	-20,6
Taurus Petr B	-20,3
Frontec	-20,0
SAS	-20,0
Aspiro	-20,0

Tio mest omsatta

Ericsson B	854,6
Europollat	571,1
SEB A	490,4
Nordea	465,0
Addtech B	423,0
SHB A	414,1
H&M B	394,2
Astra Zeneca	360,7
Nokia SDB	301,1
Electrolux B	278,3
TeliaSonera	278,3
Detta motsvarar 58 procent av den totala omsättningen	4552,5

Extremt omsatta

Diffchamb	1,87
Song Networks	1,85
Invik A	1,71
O-med	-1,68
Addtech B	-1,66
Securitas	1,62
MTG B	1,54
InWarehouse	1,46
CellPoint	-1,45
NCC B	1,43
Scan Mining	1,36
Norsk Hyd SDB	-1,31
Summa	2,00

Vinnare och förlorare räknas i procent av förändringen för betalkursen på samtliga aktier i A-listan och 15-utan under gårdagens handel.

O-LISTAN Noterade vid Stockholmsbörsen

Tele	Högt	Lägst	Andr	P/A	Utd	Dir	Börs	Aktieslag	Andr	Senast	Slutkurs	Betalt	Betalt	Omsatt
kod	02/03	02/03	2003	tal	kr	avk	värde		bet	betalt	kr	02/03	02/03	antal
	02/03	02/03	proc			proc	Mkr		kr	kr		lagst	lagst	akt
309	98,5	+31	-11	208										
319	39,5	x	5,8	-10	neg									
327	180	115	-3	12	5,00	3,0								
354	340	115	-2	24	6,50	6,8								
399	108	64,5	-1	6	4,25	11,5								
394	35	30,5	-10	9										
391	190	170	-11	200										
392	150	31,5	-2	5	8,00	5,5								
393	150	85,5	3	3	7,50	5,3								
398	117,5	140,5	-4	14	4,00	2,8								
402	192	x	12	13	5,00	4,5								
418	190	65,5	-3	11	5,00	5,4								
419	89	50,2	+15	14										
423	226	14,7	-17	19	6,00	1,0	148543	H&M B						
427	229	14,7	-17	19			286	Intersia						
432	99	30,7	-53	neg			2677	Intersia						
438	99	30,7	-53	neg				Intersia						
441	200	130	-33	18	3,00	1,2								
442	200	130	-33	18	3,00	1,2								
443	200	130	-33	18	3,00	1,2								
444	200	130	-33	18	3,00	1,2								
445	200	130	-33	18	3,00	1,2								
446	200	130	-33	18	3,00	1,2								
447	200	130	-33	18	3,00	1,2								
448	200	130	-33	18	3,00	1,2								
449	200	130	-33	18	3,00	1,2								
450	200	130	-33	18	3,00	1,2								

genomsnitt 3.6 procent. Det är en extremt låg nivå, i ett internationellt perspektiv – de flesta jämförbara industriländer ligger 2–3 gånger så högt.

Det låga svenska hushållssparandet har tekniska och politiska förklaringar. Först de tekniska.

Från 1971 skärpte den socialdemokratiska regeringen progressiviteten. Det vill säga: marginskatten steg kraftigt när inkomsten gick upp – i alla inkomstskikt. Genomsnittsinkomsttagaren fick snart en marginskatt på 60–65 procent. Därmed berövade socialdemokratin de flesta människor marginalerna för sparande.

Det var kanske meningen.

De höjda marginskatterna på arbete drabbade främst dem som hade sin arbetskraft som enda tillgång – alltså arbetarklass och medelklass. Alternativvärdet av arv steg därmed kraftigt. Endast folk med navlidna arvtanter i garderoberna klarade sig undan Gunnar Strängs jämlikhetspolitik.

ATP SÄNKTE TILLVÄXTEN

Ett huvudinstrument för socialdemokraternas strategi att proletarisera medelklassen var ATP. Här finns inte

utrymme för en genomgång av det olyckliga pensions-systemet. Bara en reflexion om följden för sparande och tillväxt.

ATP är ett rent fördelningssystem. Det innebär att inbetalade avgifter finansierar utgående pensioner. Ingen sparar alltså till sin egen pension.

AP-fonden ingår inte i ATP. Utan fonden konstruerades som en egen finansiell institution.

Den ekonomiska tanken bakom fonden var: ATP garanterar alla en pension; därmed minskar incitamenten för privat sparande; alltså måste staten hålla upp det totala sparandet i ekonomin. En viss del av pensionsavgiften gick till AP-fonden, just för det totala sparandet.

Den politiska tanken bakom AP-fonden var att sparandet i ekonomin skulle bli kollektivt, styrt av staten. Kollektiviseringen lyckades, fast inte sparandet.

Det privata sparandet sjönk, eftersom medborgarna inte längre behövde spara för ålderdomen. I gengäld ökade det kollektiva sparandet, via AP-fonden.

Regeringar av alla sorter fann att det blivit enkelt att finansiera budgetunderskott. AP-fondens placeringar

"Vinster från gamla företag ska lyftas ut i marknaden, via aktieutdelningar, och sedan återinvesteras."

styrdes ju av regeringen. Fonden fick som första plikt att placera pengar i statsobligationer, som finansierade budgetunderskotten.

Den realekonomiska innebörden av detta blev:

AP-fonden skulle garantera sparandet i ekonomin, det vill säga det sparande som skulle gå till investeringar. Men regeringarna tog pengar ur fonden för att täcka löpande utgifter i statsbudgeten. De utgifterna finansierade konsumtion – det vill säga offentlig service och transfereringar.

Så: det sparande i AP-fonden, som skulle garantera investeringarna, kanaliserades via budgetunderskotten till konsumtion. Och investeringskvoten – det vill säga den andel av BNP som gick till investeringar – sjönk trendmässigt, från slutet av sextiotalet, från 24 till 12 procent. (AP-fondens placeringar i statspapper var givetvis inte huvudorsaken, men måste ha spelat in.)

Här ligger en förklaring, av flera, till att tillväxttakten föll i svensk ekonomi, så att vi, mätt med BNP per capita, nu ligger som 17 på OECD:s ranking, och som nr 20 på Världsbankens. När det gäller köpkraften i BNP per capita hamnar Sverige på plats 24, i den ranking som The Economist gjort upp, för 2002.

I pensionssystemet ligger också fröet till en kommande fördelningskonflikt som kommer att skaka ekonomin och det politiska systemet.

De som är 64 år och äldre motsvarar nu en tredjedel av dem som är i arbetsför ålder, det vill säga 25–64 år. 2030 motsvarar de hälften av de arbetsföra.

Pensionärernas konsumtion ska alltid tas ur den löpande produktionen. I denna mening bygger alla pensionssystem på fördelningsprincipen.

Antag att vi haft ett pensionssystem byggt på individuellt sparande. Då hade pensionärerna fått sina pengar från egna konton. Deras pensioner hade inte krävt kontinuerliga höjningar av skatten på de arbetande.

Men i det ”nya” pensionssystemet kommer endast 13 procent av pengarna från eget sparande – den dag systemet är fullt utbyggt. Resten kommer från de arbetandes inkomster. Pensionsavgiften fungerar därmed till 87 procent som en skatt.

När andelen pensionärer ökar stiger därmed automatiskt skatten på de arbetande. Följden blir en fördelningskonflikt mellan generationerna. Och eftersom pensionssystemet är politiskt bestämt tvingas politikerna gå in i denna fördelningskonflikt. Vilket innebär att den skärps och förvärras.

Om Sverige haft Japans tradition för hantering av personliga katastrofer skulle vi fått rader av harakirifall i Rosenbad.

Jag kan se två alternativa, relativt skonsamma, sätt att hantera den här fördelningskonflikten.

Det första är en total omläggning av pensionssystemet, från fördelning till fondering. Ett problem är att detta skulle möta politiskt motstånd, ett annat är att det skulle ta lång tid. En snabb övergång från fördelning till sparande kräver att den arbetande generationen betalar två gånger – det vill säga först till de pensionerade, sedan till sin egen pension. Med det svenska skattetrycket är detta orimligt. Delvis kan processen kortas om förmögenheten i AP-fonderna delas ut till de arbetande.

Det andra alternativet är att vi får fart på tillväxten. Om den reala inkomsten per capita ökar betydligt mildras fördelningskonflikten mellan generationerna; garanterad levnadsstandard för pensionärerna behöver då inte förutsätta att de arbetandes standard sjunker.

Och denna ökade tillväxt förutsätter investeringar, vilket förutsätter sparande.

Detta förutsätter i sin tur en radikal omläggning av främst beskattningen.

”Om Sverige haft Japans tradition för hantering av personliga katastrofer skulle vi fått rader av harakirifall i Rosenbad.”

GUDS GISSEL & DJÄVULENS
BLÄNDVERK

Sedan början av åttiotalet har visserligen hushållens förmögenhet ökat – måttligt. Anne-Marie Pålsson, docent i ekonomi i Lund, har gjort flera analyser av sparande och förmögenhet. Hon visar i en sammanfattning (Ekonomisk debatt

2002/8) att medianhushållet 1983–99 ökade sin förmögenhet med endast 16 000 kronor – det vill säga en liten tusenlapp om året. Denna medianförmögenhet är internationellt sett mycket låg.

Vilket är en logisk följd av att den svenska sparkvoten är internationellt sett låg – liksom den svenska BNP per capita.

Låt oss ta en lite djupare titt i statistiken.

Enligt en rad analyser har förmögenheterna ökat främst genom att tillgångspriserna stigit. Det vill säga: aktiekurserna och bostadspriserna har gått upp.

Men i analysen av sparande och investeringar är dessa tillgångsvärden ett Guds gissel och Djävulens bländverk. De lurar analytiker och politiker.

Ty: det enda som genererar ökade tillväxt, och ökade realinkomster, är ökad real produktivitet. Och detta förutsätter i princip ökade investeringar, i teknik och humankapital.

Hela diskussionen om tillväxt och kapital förmörkas av statistik om aktiekurser och småhuspriser. Att dessa tillgångspriser stiger innebär bara att de som köpt billigt och säljer dyrt gör sig en hacka. Värdet på Anderssons aktieportfölj stiger. Det ger honom en vinst bara när, och om, Bengtsson köper hans aktier.

En än strängare lag gäller för bostadspriserna. Andersson säljer sin bostadsrätt med vinst – men om han köper en annan bostadsrätt, eller ett småhus, i samma region, går vinsten helt till nästa bostad. Ty i varje region stiger priserna på alla bostäder i ungefär samma takt.

De potentiella vinsterna av stigande bostadspriser är alltså inlåsta i marknaden. Detta är ett mycket enkelt teorem som ekonomerna i finansdepartementet och beslutsfattarna i skatteutskottet aldrig tycks ha begripit.

Produktionsapparaten växer INTE i takt med tillgångspriserna. Det enda som i längden genererar tillväxt, och därmed stigande realinkomster, är investeringar som ökar produktiviteten.

Investeringar förutsätter sparande. Utan privat sparande får vi i längden inga privata företag, inga egna bostäder.

Men den extrema skatten på inkomster bromsar investeringar. När skatten på marginalen är 57 procent – snart 60 – har den normalarbetande ingen marginal för det sparande som en investering i ett företag förutsätter.

Visserligen prisar sig närings- och finansministrarna sig dagligen för att Sverige har så låg bolags- skatt, endast 28 procent. Men för

den som vill starta ett företag är detta ingen tröst. Företagaren måste betala först 35 procents löneskatt, sedan 57 procents inkomstskatt, och till sist procents avkastningsskatt, på det sparande som ska generera företagets insatskapital.

Den svenska företagsbeskattningen utgår sedan 1938 från att företag ska vara storföretag, som ägs kollektivt.

1938-1990 var bolagsskatten 52 procent. För investerande företag fanns en rad avdragsregler. Men den vinst som skulle delas ut beskattades med 52 procent, i bolaget.

Aktieutdelningen lades på toppen av spararens inkomst, och beskattades med full marginalskatt – som från 1970 blev 65–85 procent. Så: den totala skatten på utdelad vinst blev 86–93 procent.

I teorin ska vinster delas ut, så att de efter en test på förväntad framtida lönsamhet kan omallokeras. I praktiken innebär detta att vinster från gamla företag ska lyftas ut i marknaden, via aktieutdelningar, och sedan återinvesteras.

Men via dubbelbeskattningen av aktieutdelningar konfiskerade staten nästan all vinst som lyftes ut ur ett företag. Alltså kunde vinster inte omallokeras mellan företag och branscher. Vinsterna låstes in i gamla företag. Denna inlåsningskonserverade den svenska industristrukturen.

De socialdemokratiska maktbarnarna var helt ointresserade av analyserna av tillväxt och industristruktur. Det viktiga för dem var att ingen privatperson skulle kunna tjäna pengar på att äga aktier.

Investering i företag innebär en risk. Inte ens Ericsson kan ju tvinga konsumenterna att köpa företagets produkter. Skatten på aktiesparande och på reavinst blir därmed en skatt på risktagande, och ett hinder för investeringar.

Ett rimligt litet första steg vore att de utdelningar och reavinst som återinvesteras slipper beskattning. Men inte ens denna lilla lättnad tycks vara tänkbar för fördelningsfundamentalisterna.

Marginalskatten på individer blir en skatt på företagande, detta via 3:12-reglerna, som säger att fåmansföretagarna i huvudsak ska ta ut sin inkomst från företaget på det sätt som maximerar skatten. Regelsystemet tar ingen hänsyn till att företagaren tar en risk med egna pengar, och lånade.

Tillväxt kräver investeringar som kräver sparande, och risktagande. Socialdemokratin har särskilt sedan 1970 tagit ut extrema skatter på sparande och aktieäggande. Förmodligen har detta varit en huvudfaktor bakom fallet i tillväxttakt, som lett till att de svenska hushållen

fått lägre relativ inkomst än människor i de flesta andra industriländer.

Grundförklaringen till denna perversa beskattning av sparande och ägande kan vara endast en: att socialdemokratin inte accepterat den privata äganderätten. Där den finns ska partiet hårdbeskatta den – oavsett följderna för tillväxt och levnadsstandard.

Antag att Sverige sluppit denna institutionaliserade krigsförklaring mot det privata ägandet. Vi kunde då fått individuella investeringsfonder – exempelvis rätt för alla personer att före skatt avsätta såg ett basbelopp, för investering i eget företag, eller egen bostad.

Ett sådant system skulle gett många en rimlig chans att skaffa sig en egen bostad, eller starta ett företag. Vi skulle sluppit raset i bostadsbyggandet, och fått ett nyföretagande som hållit uppe tillväxttakten och sysselsättningen.

Men enpartistaten vill inte ha något privat sparande. Sverige är det enda industriland i världen där regeringen aktivt försöker hindra människor att spara för ålderdomen.

Nils-Eric Sandberg (n_e_sandberg@hotmail.com) är frilansskribent och författare.

”Investeringar förutsätter sparande. Utan privat sparande får vi i längden inga privata företag, inga egna bostäder.”